

MUSTAFA ÇİFTÇİ'NİN ÖYKÜLERİNDE 'BABA FİGÜRÜ'

'Father Figure' in the Story of Mustafa Çiftçi

Fatih SAKALLI*

Gazi Türkiyat, Güz 2017/21: 19-29

Öz: Türk edebiyatının son dönemdeki öykücülerinden biri olan Mustafa Çiftçi (1977), öykülerini *Âdem'in Kekliği ve Chopin*, *Bozkırda Altmışaltı ve Ah Mercimeğim* adlı kitaplarda toplamıştır. Çiftçi'nin öykülerinde insan merkezli bir anlatım vardır. Öykülerde babaların başkışilerin hayatlarında önemli bir yere sahip oldukları görülür. Bu makalede Çiftçi'nin hayatı ve eserleri üzerinde durulduktan sonra öykülerdeki baba figürleri üzerinde durulacaktır. Sonuçta ise öykülerde karşımıza çıkan bu baba figürleri hakkında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Çiftçi, Öykü, Baba, Figür

Abstract: Mustafa Çiftçi (1977), one of the last stories of Turkish Literature, collects his stories in the books of *Âdem'in Kekliği ve Chopin*, *Bozkırda Altmışaltı*, and *Ah Mercimeğim*. There is a human-centered narrative in the story of the Çiftçi. It is seen that the father has an important place in the life of the storytellers. This article will focus on the father figures in the stories after mentioning the Çiftçi's life and works. In the conclusion section, a general evaluation will be made about these father figures, which are antagonized in the stories.

Keywords: Mustafa Çiftçi, Story, Father, Figure

Giriş

Toplumun en küçük yapı taşı olan ailede ebeveyn olarak nitelendirdiğimiz anne ve baba, çocukların ilk örnek aldıkları kişiler olarak karşımıza çıkar. Anne babasına ait davranışlar, yetiştiği çevre, yaşadığı sosyolojik ve psikolojik olaylar, kültür unsurları ve buna benzer birçok olgu, onların toplum içerisinde edinecekleri yerde de etkin bir rol üstlenir. Çocuk, ilk terbiyeyi ailesinden alır. Sosyolojik incelemelerde annenin çocuklar üzerindeki etkileri ön planda ele alınırken babanın çocuklar üzerindeki etkileri daha geride kalmıştır. "Bunun başlıca sebebi ise geleneksel aile yapısının, ebeveynlere yüklediği rollerden kaynaklanmaktadır. Geleneksel algının babaya yüklediği rol, çocuğun hayatında sadece korku uyandıran, akşam eve gelince yaramazlık yapanları azarlayan, sadece akşamdan akşama zaman geçirebilen, evde pek bir şeye karışmayan, çocuklarıyla iletişimi yüz göz olmak şeklinde algılayan, çocuklarla ilgili kararlarda anneyi aracı olarak kullanan, ağır, otoriter ve saygı duyulan bir figür olmasıdır." (Özbek 2014: 7). Babanın bir otorite olarak algılanmasına rağmen annenin çocuğu ile daha çok zaman geçirmesi ve onun gelişim sürecinde babaya göre aktif bir rol üstlenmesi, çocuklar üzerinde ebeveyn olarak annenin etkilerini ön plana

* Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. fsakalli@gazi.edu.tr
Gönderim Tarihi: 16.09.2017. Kabul Tarihi: 06.11.2017.

çıkarmıştır denilebilir. Jale Parla, Babalar ve Oğullar 'Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri', adlı eserinde 'Bir eve adım atar atmaz, varlığını en ağırlıklı duyuran da elbette baba olmalıdır' (Parla, 2002: 54) ifadesi ile varlığı hissedilen babanın otoritesine, eğitmenliğine ve rehberliğine vurgu yapar. Dolayısıyla çocukların kişilik gelişiminde olumlu ya da olumsuz bir etkiye sahip baba figürünün nasıl olduğu önemlidir. Bu çalışmada Mustafa Çiftçi'nin öykülerinde bu figürün nasıl ve ne şekillerde karşımıza çıktığı üzerinde durulacaktır.

MUSTAFA ÇİFTÇİ'NİN HAYATI

1977 yılında Yozgat'ta doğan Çiftçi, ilk ve orta öğrenimini yine burada tamamlar. 1999 yılında Gazi Üniversite İletişim Fakültesi'nden mezun olan yazar 2000- 2001 yıllarında incelemeler yapmak üzere Güney Afrika Cumhuriyeti'nde bulunur. Dönüşünde İngilizce okutmanlık, metin yazarlığı, radyo ve TV programcılığı yapar. Çeşitli dergilerde yayımlanmış öykülerini *Âdem'in Kekliği ve Chopin* (2012) adlı kitabında toplar. İkinci kitabı *Bozkırda Altmışaltı*, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 2014 yılının 'En İyi Hikâye Kitabı' seçilir. 2016 yılında da Necip Fazıl Ödülleri kapsamında 'İlk Eserler Ödülü'nü alan Çiftçi'nin son öykü kitabı, 2017 yılında çıkan *Ah Mercimeğim*'dir.

ESERLERİ

Çiftçi'nin ilk öykü kitabı, *Âdem'in Kekliği ve Chopin* 2012 yılında Ülke Yayınları'ndan çıkar. Kitabın ikinci baskısı ise 2015 yılında İletişim Yayınları tarafından yapılır. 139 sayfa olan kitapta; "Âdem'in Kekliği ve Chopin", "Çati'ye Kıyamam", "Anamın Adı Bahriye", "Gülizar", "Bildiğin Karı Koca Hikâyesi", "Kasap Kokusu", "Eniştemin İlaçları", "Kıpkırmızı", "Kaplumbağa Kabuğundan Doksan Dokuzluk Tesbih", "Müjgân", "Komik Oluyorsun İlyas", "Neşeli Gelin", "Portakal", "Şırlı Şırlı", "Turkuaz Ajans", "Diyeşet" adlı öyküler yer alır.

Yazarın ikinci öykü kitabı *Bozkırda Altmışaltı* 2014 yılında İletişim Yayınları arasından çıkar. 160 sayfa olan kitapta; "Handan Yeşili", "Kara Kedi", "Ensesi Sararmış Adamlar", "Ankara'daki Evlatlar", "Bir İğne Bin Kuyu", "Elif-Tina-Tolga", "Piç Sevi" adlı öyküler bulunur.

Çiftçi'nin son kitabı *Ah Mercimeğim* ise 2017 yılında İletişim Yayınları'ndan basılır. 107 sayfa olan kitapta; "Ah Mercimeğim", "Baba Neredesin?", "Bacanaklar", "Bahar Eyyamında Bülbül Sesinde", "Köfte Ekmek", "Uykucu Duman ve Ben" adlı öyküler vardır.

Taşraya ait olgu ve izlenimleri, yöre insanının duygu ve düşünce dünyasını, sade, sıcak bir dille eserlerinde harmanlayan "Mustafa Çiftçi, Yozgat'ta doğup büyümüş bir

yazar olarak yaşadığı çevreye ve insana dair kuvvetli gözlemlere dayanan öyküler anlatır." (Kaciroğlu 2016: 202). Yazarın öykülerinde öğretmen, esnaf, köylü, memur, işçi, emekli vb. insan tipleri ile karşılaşılır. Çoğunlukla birinci tekil anlatıcının kullanıldığı öykülerde kadınlar, anne ve sevgili olarak ön plana çıkarken; çocuklar, âşık ergen gençler ve babalar diğer karşımıza çıkan kişilerdir. Çiftçi'nin öykülerinde özellikle baba figürünün önemli bir yeri vardır. Öykülerde farklı baba figürlerinin karşımıza çıktığını görürüz.

OĞLUNUN SEVDASINA SAYGI GÖSTEREN / HOŞGÖRÜLÜ 'BABA FIGÜRÜ'

"Ah Mercimeğim" adlı öyküde, anlatıcı durumundaki başkişinin babası esnaftır. Oğluna çok para vererek şımartmayan bir babadır. Dört kardeşin en küçüğü olan on beş yaşındaki başkişi, ailenin tek erkek çocuğudur. Kendisinden büyük ablaları vardır. Ablalarının arkadaşı olan kendisinden yedi yaş büyük birini seven başkişi, âşık olduğu Aslı'nın Marmaris'e gelin gitmesi üzerine çok üzülür. Bu sürede askerliğini yapıp gelir, o sırada parti işleri ile uğraşan babasının çabalarıyla bir devlet dairesinde memur olur. Bir gün Aslı'nın boşanıp geri döndüğünü öğrenir. Aslı ile evlenmek istemesine hem dul bir bayan olması hem de ondan yedi yaş büyük olması sebebiyle annesi ve kız kardeşleri karşı çıkarlar. Babası ile konuşan başkişi, onun gösterdiği olgunluk ve anlayış sayesinde Aslı ile kavuşma yolunda büyük bir adam atar. Bu durum, öyküde şöyle anlatılır:

Aslı meselesinde böyle sert duruşum anamla bacılarımı susturdu. Artık top babamdaydı ve o bir gün 'İş çıkışı dükkâna gel' dedi. İşte o zaman heyecanlandım. Akşamı zor ettim. Babamın yanına vardım. Aslı türküsünü bir de benden dinledi babam. Ben heyecanımdan lafı çürüttüm, geveledim. Yarım yamalak cümleler kurdum. Babam, eliyle beni susturdu. Kızım yaşı büyükmüş. Rahatsızmış. Uykusu yokmuş. Hastalıklıymış. Biliyorum. Seviyor musun? Seviyorum. Vallaha mı? Hem vallaha hem billaha. Ben yemini çökertince babam dosyayı kapatan hâkimler gibi oldu. Başkaları ne derse desin. Madem seversin. Başka söz söylemek caiz değil. Haydi, hayırlı olsun dedi. Kalktım elini öptüm. Babam da bana sarıldı. İşte o gün babam bin defa daha baba oldu gözümde. (Çiftçi 2017: 20-21).

Aslı adlı kendisinden yedi yaş büyük dul bir kadını seven başkişinin istediği kişi ile evlenmesine onayı veren kişi yine babadır. Annesi ve kız kardeşleri bu evliliği istemeseler de anlatıcının babası otoritesini koymuş, oğluna Aslı'yı gerçekten sevip sevmediğini sormuş ve sevdiği cevabını alınca hayırlı olsun diyerek bu işe onay vermiştir. O gün, anlatıcı durumundaki başkişinin gözünde babası büyümüştür. Öyküde aile bireylerinin bu evliliğe itiraz etmelerine rağmen oğlunun aşkına, sevdasına anlayış gösteren bir baba figürü çizilmiştir.

ALIN TERİ İLE KAZANAN 'BABA FIGÜRÜ'

"Kasap Kokusu" adlı öyküde alın teri ile ailesini geçindirmeye çalışan mesleği kasaplık olan bir baba figürü sergilenir. Elleri et kokan, terine bile et kokusu sinen baba, kasaplık yaptığı için evlerine ekme girdiğini belirtir. Rızıklarının buradan olduğunu ifade ederek alın teri ile kazanmanın kutsallığına vurgu yapar. Bu durum, anlatıcı durumundaki başkişi tarafından öyküde şöyle anlatılır:

Benim babam kasap. Mal davar keser, et doğrar. Elleri et kokar. Elleri kocaman. Ete her vurduğunda hıh der. Çok seyrettim babamı ben. Kediler gibi. Onlar da seyreder ya kasapları. Onlar bekler ki bir parça et atılsın, babam da onları besler. Onlar da dua eder bize. Etsinler tabi, sadece kedilere değil, dükkâna sadaka istemeye gelenlere de az da olsa verir babam. Onlar da bize dua eder. Etsinler tabi. Bizim işimiz et, kan; biz hayır etmezsek aha şu gariplere bakmazsak kalbimiz taş olur taş. Ne çok dua ederdim. Allah'ım babamın kalbi taş olmasın, taş olursa kalbi atmaz, kalbi atmazsa babam ölür. Allah'ım babam ölmesin. Dükkânda iş bitecek, eve gelecek, yorgunluktan ölse de banyo yapmadan yıkayıp arınmadan içeri girecek, mümkün değil anam keser valla. Et kokusu çıkmıyor bu evden, adamın teri bile et kokuyor. Onlar et kokusu değil Münevver, onlar ekme kokusu. Gurban olduğum Rabbim ekmeğimizi buradan vermiş. Ben et kokacam ki siz ekme yiyebilirsiniz. (Çiftçi 2015b: 54).

Öyküdeki kasap baba, eşine 'onlar et kokusu değil Münevver, ekme kokusu' diyerek helal kazanılan paranın değerini ifade etmeye çalışır. Bu baba, aynı zamanda evlatlarına iyi örnek olan, onlar tarafından sevilen, saygı duyulan bir figür olarak da karşımıza çıkar. Sokaktaki hayvanları besleyen, dükkâna sadaka istemeye gelenleri boş çevirmeyen kasap baba, aynı zamanda evladı için de iyi bir rol model oluşturur.

FEDAKÂR 'BABA FIGÜRÜ'

"Köfte Ekme" adlı öyküde gelininin hamburger dükkânı açma fikrine oğlunun evdeki huzurunun kaçmaması için razı olan ve bu yüzden tarlalarını satan fedakâr bir baba figürü karşımıza çıkar. Babası ile köfteci dükkânı işleten anlatıcı durumundaki başkişi babasını ve ilçedeki köfteci dükkânlarının durumunu şöyle anlatır:

Dükkânımız çift cepheliydi. Köfteciydik. Babamla beraber çalıştırdığımız dükkân ilçede tekti. Babam üç evladına nasıl baktıysa, dördüncü evlat olarak da bu dükkâna bakmıştı. Garsonlarımızın tıraşından yerdeki toza kadar hep tek tek ilgilenirdi. (Çiftçi 2017: 77).

Öyküde oğlunun sıkıntılarını fark eden köfteci dükkânı işleten esnaf baba, oğlunun huzuru için tarlalarını satar ve oğlunun ailesi ile beraber hamburger dükkânı açacakları şehre göç etmelerine ses çıkarmaz.

Bizim evde huzurumuz kaçmasın diye razı oluyor babam. Göçü yükleyip, tarla tapan satıp yola düşeceğiz haberin olsun... Babam tarlaların epeyce bir kısmını sattı. Dükkân kiralandı. (Çiftçi 2017: 85, 86).

Hamburger dükkânında işler ters gidince fedakâr baba, dükkânı kapatınca oğlunun huzurunun kaçacağını düşünür ve kafası bu konu ile meşgul olan oğluna birkaç parça daha satabileceklerini söyler.

Oğlum parası batsın. Ama hanımın ne der bu işe? Hamburgerciyi kapatınca yine evde huzurun kalmayacak, hanımınla kötü olacaksın. Satalım üç beş parça, sen işini düzlüğe çıkar. (Çiftçi 2017: 93).

Babasının bu teklifini, 'zararın neresinden dönersek kârdır.' diyerek reddeden başkışı, hamburger dükkânını kapatır, Mercedes marka aracını satarak piyasaya olan borçlarını öder, çalışanlarla helalleşir ve eşi Demet ile çocukları istemese de ilçeye dönmeye karar verir. Öykünün sonunda ellerinde bir tek babasının köfteci dükkânının kaldığını belirterek onu da kaybedemeyeceklerini ifade eder. Öyküde evladının huzuru için mal ve mülkünü satmaktan çekinmeyen, onun kararlarına saygı duyan ve her durumda oğluna destek olan, ona sırtını çevirmeyen fedakâr bir baba figürü çizilmiştir.

"Turkuaz Ajans" adlı öyküde resim öğretmeni olmak isteyen fakat fakülteyi bitiremeyen Asım'ın yaşadıkları anlatılır. İhtilâl yıllarında babası tarafından fakülteden alınan Asım, kasabada tabelacılık yapar. Çalışkan bir esnaf profili çizen Asım, zaman içinde evlenir, çoluk çocuğa karışır. Oğlu Nurettin de büyür. Öyküde oğlunun sözlerini dinleyerek tabelacılıktan reklam ajansı kuran ve bunun için fedakârlıklar yapan bir baba figürü sergilenir. Bu durum şöyle aktarılır:

Bizim işlerde çalışırsan her zaman ekmeğe var. Oğlum (Nurettin) da çalışkan çocuk, ne de olsa mayasında esnaflık var, alttan giriyor üstten çıkıyor... İşte böyle teker meker giderken, oğlan dedi ki baba bu iş böyle olmuyor, biraz işleri büyütsek, daha modern bir şeyler yaparsak, işleri ajans boyutuna taşısak... Biraz masraf diye başladık, köyden bir tarla sattık, elimizdeki birikimi koyduk. Görünür bir yerde koca bir dükkân, hepsi aynı renkte mobilyalar, bilgisayarlar, kocamaz yazıcılar, cihazlar, her tarafı camdan bir kapı. Kapının üstüne parlak bir yazı: Turkuaz Ajans. Yılların Tabelacı Asım'ı oldu mu sana reklam ve imaj danışmanı. (Çiftçi 2015b: 112).

Öyküde, oğlu Nurettin'in sözlerine uyararak reklam ajansı kuran Asım, onun görüşlerine değer veren, bunun için tarla satan, elindeki birikimi bu işe yatırarak görünür bir yerde dükkân açan fedakâr bir babadır.

EVLADININ GELECEĞİNİ DÜŞÜNEN / ONUN OKUMASINI İSTEYEN / BUNUN İÇİN GAYRET GÖSTEREN 'BABA FIGÜRÜ'

"Bahar Eyyamında Bülbül Sesinde" adlı öyküde oğlu Arif'in daha iyi şartlarda bir işe girmesi için mücadele eden saz ustası Cabir Usta ile karşılaşırız. Bunun için Cabir Usta'nın verdiği mücadele öyküde şöyle anlatılır:

Cabir Usta, oğlumuzu bir devlet dairesine kapıcı, boyacı her ne işe sokalım diye siyasetçi kovaladı. Ama siyasetçiler iş vermeyip akıl verdiler. Oğlanın sanatı var. Elleme çalsın,

çığırsm gezsın dediler.” (Çiftçi 2017: 68). Siyasetçilerden umduğunu bulamayan Cabir Usta, oğlu için bankadan kredi çekerek ona iyi bir iş kurmayı planlar. Fakat bankanın iki memur kefil istemesi üzerine bu hayali de gerçekleşmez: “Sonra bankadan kredi alıp bir iş kuralım derdine düştü. Beni haram paraya bulaştırırlar utansın. Allah affetsin, banka ile iş tutarız diye düşündü. Banka iki memur kefil lazım dedi. (Çiftçi 2017: 68).

Öykünün devamında çalgıcılık işinin eskisi gibi para kazandırmadığını oğluna anlatmaya çalışan Cabir Usta, oğlunun Fransa’da bulunan dedesinin ona iş ayarladığını söyleyerek oğlunu Fransa’ya göndermeye çalışır fakat bu girişim de sonuçsuz kalır:

Diyorum ki oğlum gel bu çalgıcılık işini boşla. Sazım duvara as demiyorum. Çalacaksın çal. Hevesini al. Ama eşine dostuna çal. İleride çoluk çocuğun nasiplensin senin sazından, avazından. Amma düğüncülük işini bırak. Bu işler evvelden tatlıydı. Parası güzeldi. Şimdi bir orgla biter her iş. Fransa’da sana iş ayarladı deden. İşi olanın eşi de olacak elbette. Bir de kızcağız varmış. Her işi güzel ecik boydan kısaymış. Gayrısımu sen anla işte... (Çiftçi 2017: 70).

Öykünün sonunda Cabir Usta’nın oğlu Arif, sevdiği kız Senem’in babası vasıtası ile hastaneye bilgisayar elemanı olarak işe başlar.

“Baba dükkânı kapatıyorum. Artık saz caz işi yok. Buraya, hastaneye bilgisayar bilen eleman aranmış. Sağ olsun, Senem’in babası halletti. Hastaların adını sanımı yazacağım bilgisayara. Sigortalı, sağlam bir iş.” (Çiftçi 2017: 74).

Bu duruma en çok sevinen Arif’in babası saz ustası Cabir Usta olur. Sonunda oğlu iyi bir iş bulmuş, kendisi de rahatlamıştır. Öyküde Cabir Usta, oğlunun geleceğini düşünen, onun daha iyi bir işe sahip olmasını isteyen baba figürü olarak karşımıza çıkar.

Çiftçi’nin öykülerinde oğullarının okumasını isteyen baba figürlerinden birine örnek “Ankara’daki Evlatlar” adlı öyküde babası gibi esnaf olan Refet Efendi’dir. O, babasının kendisini esnaf yapmasına rağmen oğullarının okumasını istemektedir. Bu durum, öyküde şöyle anlatılır:

Sabahın ayazında dükkân açıp bir sandalye tepesinde ömür tüketeklerine okusunlar. Hem de en baş birinci olana kadar okusunlar. Benim dükkân şimdi bize bakar da sonra ne olur, kimbilir. O gece kendine verdiği aklı pek beğenmiş, usulca hanımına açmıştır: Ben aha şu ceketimi satar okuturum bunları kız duyuyon mu?.. O gece kendi kendine ahdettiği sözü tutmuştur ve çocukları okutmuş da okutmuştur. (Çiftçi 2015a: 73).

Refet Efendi, oğulları Yasin ve Yusuf’un okuması için şu nasihatte bulunarak onların okuması için her şeyi yapabileceğini şöyle ifade eder:

Bakın sizin dedeniz, atanız, benim ağam, babam olan adam ne yapmış? Adı dükkân olan deliği çevirmiş. Orada bir dükkân, bir tezgâh bırakmış bize. Ha ne olur, o dükkân bugün bize bakar. Ama yarın ne olacak. O dükkânda iki kişi durabilir mi? O dükkân hepimizin yükünü nasıl çeksin? Vallah siz bilirsiniz. Aha orda küflü dükkân, aha burada okul, ders,

sıcak ev... Okudun mu, kravatlı adam oldun mu gölgen ağır olur. Gittiğin yerde bey derler. Az bilsen de adm çok bilir olur. Az söylesen de millet çok beller. Neden? İşte o kravatı görüyor mu? Sen bir urgan zannedersin ama kazın ayağı öyle de. O kravat ne kapılar açar, bir söylesem aklımız çıkar... Refet Efendi böylece biraz kendi reklamını biraz nasihat ederek ama işin sonunu hep duvarda asılı cekete getirerek bitirir nasihat oturumunu. İşte bugün sen dersin ki, baba ben okuyacağım ama şu kadar para lazım; Ben daha şu duvarda asılı duran ceketi satarım okuturum. Siz yeter ki okuyun. (Çiftçi 2015a: 74).

Öykünün sonunda Refet Efendi'nin oğullarının birisi Çalışma Bakanlığı'nda diğeri Sağlık Bakanlığı'nda uzman olmuşlardır.

Yazarın "Uykucu, Duman ve Ben" adlı öyküsünde de kızının okuyarak hemşire olmasını isteyen bir başka baba figürü ile karşılaşırız. Bu durum anlatıcı durumundaki başkişi tarafından şöyle ifade edilir:

Kızım, okuyacak, hemşire olacak. Parasını kazanıp kimseye muhtaç olmayacak... İnsanın babasına laf anlatması zormuş. Ben okumak istemediğimi her söylediğimde babam saatlerce nasihat eder, lafı döndürür, dolaştırır hemşire olmaya getirirdi. Artık anlamışım. Hemşirelik dışında bir hayal bana haramdı. (Çiftçi 2017: 97).

Bu öyküde de evladının iyi bir geleceği olmasını istediği için kızını hemşire olmaya yönlendiren hatta bu konuda onu zorlayan bir babayı görürüz.

Çiftçinin bu öykülerinde karşımıza çıkan babalar, evlatlarının okuması veya daha iyi bir iş sahibi olması için gayret gösteren ebeveynler olarak karşımıza çıkar. Evlatlarının geleceğini düşünen babalar, bunu bazen nasihat ederek bazen de eylemleri ile ortaya koyarlar.

Oğlunun Kendisi Gibi Esnaf Olmasını İsteyen 'Baba Figürü'

Çiftçi'nin öykülerinin birçoğunda esnaf baba figürü ile karşılaşırız. Bu babalardan bazıları oğullarının kendisi gibi esnaflığı devam ettirmelerini arzu ederken bazıları oğullarının okumasını istemektedir. "Handan Yeşili" adlı öyküde anlatıcı durumundaki başkişi, babasını şöyle anlatır:

Babam yılların esnafı. Her işin ivilini civilini bilir. Boşuna Sansar dememişler. Sansar Sami dedin mi bir adım geri duracaksın. Eh biz de sadece bir adım geri değil, istediği kadar geri durduk. Varsa yoksa babamız dedik... Babam için ticaretten anlar, anasını boyar babasına satar demişler. Gelin etmişler anamı. Babam yıllarca merkeze bağlı köylerde çerçi olmuş. Ne bulursa almış, satmış. Sonunda altı dükkân üstü üç katlı bu apartmanı dikmiş. Evde hükmü geçer örflü bir adam. (Çiftçi 2015a: 10).

Öyküdeki esnaf baba, oğlunun okumasına engel olmayacağını belirtir fakat bir yandan da oğlunu esnaflığa özendirir konuşmalar yapar. Bu durum, öyküde şu satırlarla ifade edilir:

Babamın lafları vardı hep aklımda. Okuyacaksan oku ben yok demem. Gözünün önüne bak. Bana güvenme Benim lise bitip de üniversiteye niyet edince dedi ki bu üniversitenin

açığı varmış, orayı oku. Benim kimim var. Burayı bırakma. Aha sana kurulu düzen. Anladım ki Sansar Sami bize usul usul liseyi okutmuş. Okuturken de planı yapmış. Şu düzen bırakılır da gidilir mi? Okuyanları görüyon işte boyunlarında kravat, variyo geliyo bir kuru maaş. Gine de sen bilirsin. Sen bilin demek, sıkıyorsa bırak da git demektir. Git de gör gününü. Sansar Sami adamı kurutur vallaha... Ben okusaydım avukat olacaktım dedim bir gün. Ağzının dolusunca güldü babam. Vay yavrum aklın bu kadar işte. Avukatlık iş mi la? Milletin yemediği bok kalmayacak, sen paraynan onu temizleyeceksin he mi? Bunun için okunur mu la? Okuyup avukat olma işi yalan olunca dükkâna sarıldım. Bizim dükkânda her şey var. Ampulden iğneye, defterden deterjana... Dedim ya babam evvelden köylerde çerçi imiş. Yani bir eşek, bir at, artık ne bulursa yükleyip satan adam. Çerçi adamın ağzı laf yapacak. Fırıldak gibi dönecek, fener gibi yanacak, derdi babam. (Çiftçi 2015a: 10).

Oğlunu esnaflığa özendiren bir diğer baba figürü de “Ankara’daki Evlatlar” öyküsünde karşımıza çıkar. Bu öyküde de babasının Refet Efendi’yi esnaflığa nasıl alıştırdığı ve özendirdiği şöyle anlatılmaktadır:

Refet Efendi esnaftır. Dükkân babadan kalmadır. Zamanında babası burada bir yer yapmıştır kendine aynı böcüklerin yuva yaptığı gibi. Yarı kulübe, yarı dükkân, uyduruk bir şey işte. Refet’in babası çanak, çömlek, karasakız, ip, urgan, kendir, kına, karabiber, kaya tuzu, domates, biber tohumu satarmış. Refet Efendi küçük tabii o zamanlar. Küçük Refet babasını, kasap kedisi gibi gözeterek anlamıştır ki onun da işi bu dükkânın başını beklemek olacak. Babası kimi zaman Refet’i karşısına alır anlatırmış; dükkânımız küçüktür Refet, onun için her şeyden azar azar getireceksin. Malın kalanını evin altındaki yerimizde saklayacaksın. Dükkânda numunelerin olacak. Vatandaş ne isterse vereceksin. Yok demeyeceksin. Ankara bize yakın, hemen şuracıkta, vatandaş ne isterse istesin hepsini bulursun orada. Refet sadece alım-satım işini değil diğer ince işleri de öğreniyordu babasından. Babası kilden çanak yapar gibi usul usul Refet’i şekillendiriyordu... Refet, onu diyeceksin bunu demeyeceksin diyerek kendine verilen dersleri bir esnaflık âdeti, bir hayat dersi gibi kazımıştı aklına Bir gün gelip de babası da göçüp gidince bu dükkân artığı kendine kalmıştır. Refet, babasının yarısı yırtık minderini yamamış, üstüne bir koyun postu uydurup oturmuştur. Artık Refet Efendi olmak yolunda kımıl kımıl ilerleyecektir. Oturuşunu babasından bellemiştir. (Çiftçi 2015a: 71-72).

Çiftçi’nin öykülerinde oğulların esnaflığı, babalarından öğrendiği ve onların yönlendirmeleriyle baba mesleğini devam ettirdikleri görülür. Bu öykülerdeki babalar oğullarının esnaf olmasını isteyen ve bu hususta onları teşvik eden bir figür olarak karşımıza çıkarlar.

EVİNİ TERK EDEN, BU NEDENLE UNUTULAN ‘BABA FIGÜRÜ’

“Müjgân” adlı öyküde, anlatıcı durumundaki başkışının babası evi terk etmiştir. Bu nedenle okulu bırakan, köye dönen ve babasının yerine annesi ile kardeşine sahip çıkmak isteyen başkışı, gün geçtikçe babasını unuttuklarını ifade eder:

Bizim evde de üç kişiyiz, ben, anam ve hafif saf biraderim Sait. Babamın işi karışık. İnşaatla çalışmaya gitti gelmedi bir daha. Duyduk ki başka bir kadın varmış. Anam epey ağladı. Sait olanı biteni hiç anlamadı. Ben öylece kalakaldım. Okulu bıraktım. Köye geldim... Okulu bırakıp köye geldik. Dedim ki ana artık ben varım. Gün geçtikçe babamı unuttuk. Sait yola doğru koşarak Baba gelecek, baba gelecek diye bağırduğunda bile dönüp bakmaz olduk. (Çiftçi 2015b: 71-72).

Öyküde başka bir kadın için eşini, çocuklarını ve evini terk eden bir 'baba figürü' karşımıza çıkar. Terk eden baba, geride kalanlar tarafından hatırlanmak istenmez. Evini ve evlatlarını bırakarak giden sorumsuz baba, sadece evin saf oğlu Sait tarafından beklenmektedir. Bu baba, bir süre sonra aile bireyleri tarafından tamamen unutulmuştur.

Beceriksiz / Vurdumduymaz / Sorumsuz 'Baba Figürü'

"Baba Neredesin" adlı öyküde anlatıcı durumundaki başkışının babası, esnaflık yapmaya çalışan fakat bunu başaramayan bir kişi durumundadır:

Babam iş bulmak, bulduğu işte sebat etmek ve sebat ettiği işten para kazanmak konularında pek zayıftı. Karpuz, soğan satmaya niyetlenirdi. Mal elinde kalır, çürürdü. Hatta devlet dairesine memur olarak girmiş, orada da kimseden izin almadan üç gün işe gitmemiş ve müstafi sayılmış. Yani istifa etmiş hükmüne girmiş... (Çiftçi 2017: 23).

Başkışı, işlerine yardım ettiği için kendisini okula yazdırmayan babasını, öykünün devamında şöyle anlatır:

Dokuz yaşına gelmiştim ama babam yanında çalıştığım için beni okula yazdırmıyordu. Seneye başlarsın, omuzların dikleşir. Şimdi çok çöürsün diyordu. Baba sözüne itibar edilmez mi? Seneye omuzlarım dikleşecek, bakişlarım sertleşecek diye bir umut bekliyordum. (Çiftçi 2017: 23).

Babasının fabrikaya işçi olması ümidiyle taşındıkları Kırıkkale'de bu iş gerçekleşmeyince babası dört tekerlekli bir pazar arabası temin eder. Fakat başkışı, babasının yaptığı ticareti anlayamadığını şöyle ifade eder:

Babamın ticareti nasıldı, anlamıyordum. Çok çalışıyorduk ama neredeyse hiç kazanmıyor gibi zorlanıyorduk. Malı kaçça alır söylemezdi. Nereden mal getirir, söylemezdi. Sarımsak soğan, üzüm, ıspanak, turp, meyve sebze namına ne bulursak seyyar arabamızda sattık. Pazarda yer bulmak meseleydi... (Çiftçi 2017: 26).

Babasına göre geçinmenin en büyük dert olduğunu belirtir: "Babama göre geçim derdi en büyük dertti ve biz bu derdin altında eziliyorduk." (Çiftçi 2017: 27). Kırıkkale'ye gelerek çeşitli işlerde çalışan fakat başarılı olamayan baba, kendisine aletler olarak inşaatta kalıpcılık işine girer. Fakat anlamadığı bu işte de başarılı olamaz. Öyküdeki başkışı, okula gitmek için nüfuz cüzdanının olması gerektiğini öğrenince durumu babasına ifade eder. Baba ilk önce devlet kapısına gitmek istemez. Başkışı, bütün işleri kendisinin tamamlayacağını babasının sadece giderek parmak basmasının yeteceğini şöyle ifade eder:

Vallaha baba ben yaparım. Sen sadece gider parmak basarsın ya da imza atarsın, kolay yani. Karanlıkta yüzlerini tam seçemiyordum ama ikisi de yatakta oturur hale geldiler. Ben cevap vermelerini beklemeden babama sarıldım. Karanlık yerde babaya sarılmak kolaydı. Oda ışıklı olsa cesaret edip yüzüne bakamazdım ama karanlık elimden tuttu. Babama sarılmış halde 'he' demesini bekliyordum. Babam kocaman eliyle başımı okşadı. Yani o nasırlı yaralı ellerinin saçımdaki hisirtisi benim için en güzel sestti. Ve 'He' dedi. Ben hiçbir işe karışmam. Sadece gelir parmak basarım. Ya da imza derlerse, neyse gayri.' Dedi. Ben babama bir daha sarıldım. 'Sağ ol baba' dedim. O an gözümünden akan yaşları görürler diye korktum. Sen de sağ ol aslanım dedi. (Çiftçi 2017: 40).

Öyküde beceriksiz ve vurdumduymaz olarak nitelendirilebilecek bir baba figürü ile karşılaşırız. Yaptığı birçok işte başarısız olan, oğlunun okul yaşları geldiğinde işlerinde kendisine yardım etmesi için onu okula yazdırmayan baba, öykünün sonunda oğlunun kayıt işlemleri için parmak basmaya gitmeyi kabul ederek onu mutlu eder. Öykünün genelinde babanın vurdumduymaz ve beceriksiz tavırlarından söz edilerek sorumsuz bir baba figürü sergilenmiştir.

Çiftçi'nin "Bacanaklar" adlı öyküsünde ise anlatıcı durumundaki başkışı, tır şoförü olan babasını şöyle anlatır:

Laf açılmışken bizimkilerden de bahsetmek isterim. Babam tır şoförü, anam aslında ev hanımı ama bir nevi sıhhiyeciydi... Babam kazandığını kendi yiyen bir adamdı. Müskirat alır, sarhoş olur, kumara oturur, kaogaya girer, cam çerçeve kırardı. Müskirat alır lafını annemden öğrenmiştim. Yani alkol alırdı babam. Anamın evimize getirdiği bir geçim düzeni vardı. Evde babamın gölgesi olmayınca anam da kendince işler bulmuştu... Babam hep uzakta bir yerlerde direksiyon sallıyordu. Eve gelme sebebi tıraş olmak, banyo yapmak, gazeteden loto, toto, at yarışı takip etmek ve uyumaktı... (Çiftçi 2017: 47).

Öyküde, evinden bihaber sorumsuz bir baba figürü çizilmiştir.

Yazarın "Neşeli Gelin" adlı öyküsünde emekli maliyeci Münir (anlatıcı) vasıtasıyla bir babanın nasıl olması gerektiği vurgulanır:

Ben bu işlere karışmadım. Babamdan nasihatliyim; baba dediğin adam her meselenin içinde olmayacak. Büyük meselelerde politikayı belirleyecek, sonra geri duracak. Yoksa lafının sözünün ağırlığı kalmaz. (Çiftçi 2015b: 83).

Bir babanın sözünün ağırlığının olması için nasıl davranması gerektiğini belirten Mustafa Çiftçi, yukarıdaki öykülerde yer alan baba figürleri ile çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği Yozgat çevresindeki yaşantı ve izlenimlerinden hareketle Türk toplumunda karşılaşılabileceğimiz baba tiplerinden örnekler sunmuştur.

SONUÇ

Son dönemin öne çıkan öykücülerinden birisi olan Mustafa Çiftçi'nin öykülerinde insanı merkeze alan bir anlatım vardır. Onlara ait hâller, işler, yaşantılar, duygu ve düşüncelerin ele alındığı öykülerde "Kahramanların büyük bir çoğunluğunun

babasının işini devam ettiren esnaf çocuklarından seçildiği ve bu kişilerin idealize edildiği görülür." (Güner 2017: 170). Yazarın yayınladığı üç öykü kitabında da baba-oğul ilişkisini ele alan öyküleri görmemiz mümkündür. Bu öykülerdeki farklı baba figürlerinin; oğullarının nadir de olsa kızlarının geleceklelerini şekillendirmede etkili olduğu söylenebilir. Çiftçi'nin öykülerinde yukarıda alıntılar ve örneklerle sunmaya çalıştığımız oğlunun sevdasına saygı gösteren / hoşgörülü baba figürü, evini terk eden, bu nedenle unutulmuş baba figürü, alın teri ile ekmeğini kazanan baba figürü, fedakâr baba figürü, beceriksiz / vurdumduymaz / sorumsuz baba figürü, oğlunun kendisi gibi esnaf olmasını isteyen baba figürü ve evladının geleceğini düşünen / onun okumasını isteyen bunun için gayret gösteren baba figürü gibi baba figürleri ile karşılaşırız. Çiftçi'nin Yozgat çevresindeki yaşantı ve izlenimlerinden örnekler taşıyan bu öykülerdeki baba figürlerinin, Türk toplumunda karşılaşılabileceğimiz bunlara benzer birçok baba figürünün de prototipi olduğu söylenebilir. Öykülerde sözü edilen bu baba figürlerinden hareketle bir babanın; evladına karşı anlayışlı ve hoşgörülü olabilmesi, yeri geldiğinde onun için fedakârlıktan kaçınmaması, ne sebeple olursa olsun evini ve ailesini terk etmemesi, alın teri ile geçimini temin ederek çocuklarına iyi örnek olması, çocuğunun geleceği ile ilgili endişe duyarak onu yönlendirmesi ve onun için bir şeyler yapması, otoriter, sorumluluk sahibi olması gibi özellikleri taşıması gerektiği belirtilebilir. Çiftçi, öykülerinde ele aldığı bu baba figürleri ile Türk toplumundaki baba figürlerinden kesitler sunarken aynı zamanda ideal bir babada olması gereken unsurları da göstermiş olur.

KAYNAKÇA

- ÇİFTÇİ, Mustafa (2015a), *Bozkırda Altmışaltı*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇİFTÇİ, Mustafa (2015b), *Âdem'in Kekliği ve Chopin*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇİFTÇİ, Mustafa (2017), *Ah Mercimeğim*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- GÜNER, Özlem (2017), *Ah Mercimeğim, Hece Öykü*, S. 80, 169-170.
- KACIROĞLU, Murat (2016), "Mustafa Çiftçi'nin Öykülerinde Yozgat", *Uluslararası Bozok Sempozyumu Kitabı*, C.3, 199-203. Yozgat.
- ÖZBEK, Öznur (2014), *İnci Aral ve Elif Şafak'ın Romanlarında Baba Figürü*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- PARLA, Jale (2002), *Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.